

До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23)

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри права
інтелектуальної власності та патентної юстиції Національного університету
«Одеська юридична академія»
Галупової Лариси Ігорівни
на дисертацію Лисенка Юрія Олександровича на тему «Особливості
реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого
провадження», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження присвячено актуальним практичним питанням реалізації корпоративних прав, які виникають з участі у складі господарського товариства, в рамках виконавчого провадження. Практика свідчить, що саме частка у статутному капіталі дедалі частіше використовуються боржниками як актив, на який може бути звернено стягнення, однак існуючі механізми реалізації таких прав залишаються складними та недостатньо ефективними.

Актуальність дослідження зумовлена також необхідністю підвищення ефективності виконавчого провадження як завершальної стадії судового захисту прав. Особливу складність становлять випадки, коли предметом звернення стягнення є частка у статутному капіталі товариства, оскільки такі правовідносини поєднують елементи корпоративного, цивільного та виконавчого права. Це обумовлює необхідність комплексного дослідження правового режиму частки та особливостей її реалізації.

Додаткової актуальності проблематиці надає поширення випадків недобросовісної поведінки учасників корпоративних відносин, спрямованої на уникнення виконання зобов'язань. На практиці це проявляється у виведенні активів товариства, укладенні фраздаторних договорів, зміні складу учасників

або приховуванні інформації про майновий стан товариства. Відсутність належних механізмів контролю за відчуженням частки створює ризики порушення прав кредиторів та ускладнює виконання судових рішень.

Крім того, сучасні тенденції розвитку правової системи України потребують формування нових підходів до забезпечення балансу приватних і публічних інтересів у виконавчому провадженні. Наукове опрацювання проблем реалізації корпоративних прав боржника сприятиме вдосконаленню законодавства, формуванню єдиної правозастосовної практики та підвищенню ефективності захисту прав учасників корпоративних правовідносин.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково дослідницької роботи кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції на 2021-2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0122U000266). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол №1 від 07.09.2022 р.)

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Оцінюючи зміст дисертаційної роботи в цілому, можна відзначити, що подана на захист дисертація представляє собою завершене та самостійне дослідження, яке містить авторські висновки, пропозиції до удосконалення законодавства та практики його застосування.

Сформульовані мета та завдання дослідження відповідають об'єкту і предмету дослідження. Під час проведення дисертаційного дослідження опрацьовано достатньо великий обсяг судових рішень у зазначеній сфері, що дозволило виділити наявні проблемні аспекти правозастосування та сформулювати пропозиції до законодавства.

Логічною видається **структура дисертації**: три розділи за змістом і назвами достатньо повно розкривають тему роботи. У першому розділі

дисертації досліджуються теоретико-правові засади корпоративних прав та частки у статутному капіталі товариства як об'єкта цивільних правовідносин. Проаналізовано наукові підходи до визначення понять «корпоративні права» та «частка у статутному капіталі товариства», а також розкрито їх правову природу у контексті корпоративного та виконавчого законодавства. Особливу увагу приділено співвідношенню корпоративних прав і частки як майнового об'єкта, на який може бути звернене стягнення.

Визначено особливості правового режиму частки як комплексного об'єкта, що поєднує організаційні, майнові та інвестиційні елементи. Також досліджено судову практику щодо звернення стягнення на частку учасника товариства та окреслено проблеми правозастосування у сфері реалізації корпоративних прав боржника.

Другий розділ присвячено особливостям реалізації частки у статутному капіталі товариства у виконавчому провадженні. Проаналізовано механізми арешту, оцінки та реалізації частки боржника, а також співвідношення норм корпоративного, заставного та виконавчого законодавства. Досліджено порядок реалізації переважного права учасників товариства на придбання частки та визначено його значення для забезпечення стабільності корпоративних відносин.

У розділі також досліджено роль органів товариства на різних стадіях виконавчого провадження та проблеми, пов'язані з недобросовісною поведінкою учасників корпоративних правовідносин. Значну увагу приділено фраздаторним правочинам, ризикам виведення активів товариства та механізмам захисту інтересів кредиторів. Окремо розглянуто питання арешту частки та необхідності внесення відповідних змін до державних реєстрів.

У третьому розділі досліджено захист прав та інтересів учасників виконавчого провадження під час реалізації частки у статутному капіталі товариства. Проаналізовано механізми захисту інтересів кредитора, боржника, товариства та його учасників з урахуванням необхідності забезпечення балансу між приватноправовими та публічними інтересами. Окремо розглянуто роль органів товариства на різних стадіях виконавчого провадження, питання

франдаторних правочинів та виведення активів товариства. Досліджено інститут медіації як інструмент забезпечення корпоративної стабільності в умовах примусового виконання судових рішень.

За результатами проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері реалізації корпоративних прав боржника. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів арешту частки, запровадження додаткових гарантій захисту кредиторів та розширення можливостей застосування медіації у виконавчому провадженні. Запропоновані зміни спрямовані на підвищення ефективності виконання судових рішень та забезпечення стабільності корпоративних правовідносин

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дослідження.

Основні положення та висновки, сформульовані у дисертації Лисенка Ю.О., вирізняються належним рівнем обґрунтованості й наукової достовірності. Це стало можливим завдяки цілеспрямованому використанню комплексу загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема порівняльно-правовий методи використовувався при дослідженні законодавства та практики зарубіжних країн з метою визначення підходів до: правової природи частки та її оборотозданості, умов розпорядження часткою в статутному капіталі та можливості звернення стягнення на частку в межах виконавчого провадження, процедури розпорядження часткою у випадку звернення стягнення кредиторами в рамках виконавчого провадження. Формально-юридичний метод застосовано для аналізу норм цивільного, корпоративного законодавства, законодавства у сфері банкрутства та виконавчого провадження щодо визначення пріоритету застосування норм до відносин у сфері звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства з різних підстав.

Високий науковий рівень дисертаційного дослідження значною мірою забезпечується ґрунтовною та багатогранною дослідницькою базою, що включає провідні теоретичні напрацювання у сфері корпоративного права. Автор провів глибокий аналіз наукової літератури, присвяченої ключовим аспектам теми, що

дало змогу не лише узагальнити існуючі підходи, а й аргументовано сформулювати власне бачення у межах наукових дискусій.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертаційне дослідження Лисенка Ю.О. містить положення та висновки, які вирізняються науковою новизною, мають важливе значення для удосконалення правових засад виконавчого провадження та звернення стягнення на частку в статутному капіталі товариства. Серед положень, які вирізняються новизною, слід відзначити такі. Автором запропоновано встановити послідовну реалізацію переважного права на придбання частки у статутному капіталі товариства при зверненні на неї стягнення, яка передбачає перехід такого права до самого товариства у випадку повної або часткової відмови учасників товариства від його реалізації, що дозволить створити додаткові правові гарантії збереження цілісності статутного капіталу, сталого складу учасників та стабільної діяльності товариства.

Запропоновано диференціацію правового режиму частки у статутному капіталі товариства на повний та обмежений залежно від правового статусу її власника, що дозволяє визначити обсяг корпоративних прав, які можуть бути реалізовані у виконавчому провадженні.

Практичне значення має запропонований підхід до визначення особливостей реалізації частки у статутному капіталі товариства у виконавчому провадженні шляхом обґрунтування необхідності забезпечення балансу приватноправових інтересів кредитора, боржника, товариства та його учасників і публічно-правових інтересів ефективності виконавчого провадження як визначального критерію правозастосування.

Практичне значення має пропозиція щодо визначення постанови виконавця про накладення/зняття арешту частки самостійною підставою для внесення відповідних відомостей до державних реєстрів, зокрема Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. На сьогодні відсутність такого механізму створює реальні ризики для кредиторів, оскільки учасник товариства може здійснити відчуження частки попри накладений арешт, а

реєстрація змін у складі учасників не залежить виключно від волі виконавця. Запропоноване законодавче закріплення постанови виконавця як самостійної підстави для внесення змін до реєстру усуне цю прогалину та підвищить ефективність арешту як заходу, спрямованого на обмеження розпорядження часткою. Реалізація цієї пропозиції потребує внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та Закону України «Про виконавче провадження», що автором також обґрунтовано у дисертації.

На підставі аналізу законодавства у сфері корпоративних, виконавчих, забезпечувальних відносин визначено пріоритетність застосування законодавства до відносин, які виникають у сфері переходу прав на частку в статутному капіталі залежно від підстав: перший рівень – приватні відносини, які регулюються корпоративним законодавством та визначають загальні засади розпорядження часткою за волевиявленням власника, в тому числі й щодо реалізації переважного права на придбання частки; другий рівень пріоритет законодавства у сфері застави частки в статутному капіталі товариства над корпоративним законодавством, відповідно пріоритет переважного права на придбання частки обтяжувачів над переважним правом учасників товариства; третій рівень пріоритет законодавства у сфері виконавчого провадження, в межах якого може допускатись реалізація переважного права учасників на придбання частки в статутному капіталі товариства, якщо реалізація частки відбувається не з аукціону; четвертий рівень – пріоритет законодавства у сфері банкрутства над корпоративним та законодавством у сфері застави та виконавчого провадження.

Заслуговує на увагу авторська пропозиція щодо одночасного арешту майна та коштів товариства пропорційно до розміру оплаченої частини частки боржника при накладенні арешту на саму частку. Такий підхід є практично значущим, оскільки спрямований на запобігання виведенню активів товариства через фраздаторні правочини та забезпечує реальну, а не формальну захищеність інтересів кредитора на етапі арешту. Зазначена пропозиція враховує характерну для корпоративних правовідносин ситуацію, коли вартість частки як об'єкта

стягнення прямо залежить від майнового стану товариства, а недобросовісна поведінка його органів або учасників може суттєво знецінити частку ще до моменту її реалізації. Таким чином, запропонований механізм є логічним продовженням авторської концепції забезпечення балансу між приватноправовими інтересами кредитора та публічно-правовим інтересом ефективності виконавчого провадження, і свідчить про практичну орієнтованість дисертаційного дослідження в цілому.

Слід відзначити позицію автора щодо застосування медіації у виконавчому провадженні як інструменту забезпечення балансу інтересів учасників корпоративних правовідносин. Автор обґрунтовано доводить, що медіація у цій сфері має не допоміжний, а системний характер, оскільки дозволяє узгоджено досягти фактичного результату виконання з мінімальними економічними та репутаційними втратами для всіх сторін. На відміну від суто примусових механізмів, медіація здатна забезпечити збереження корпоративної стабільності товариства, майнової цілісності його активів та ділової репутації, що є особливо важливим у випадках, коли боржник є діючим учасником господарського товариства. Така позиція відповідає сучасним тенденціям розвитку альтернативних способів вирішення спорів та концепції ефективного правосуддя, в межах якої стадія виконання розглядається не лише як завершальна, але й як гнучка фаза, на якій можливе досягнення балансу між публічним інтересом примусового виконання та приватноправовими інтересами учасників корпоративних відносин.

Практична і теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальшого дослідження сутності корпоративних прав, частик в статутному капіталі господарського товариства та їх оборотоздатності; правотворчому процесі – для удосконалення окремих положень законодавства у сфері корпоративного, виконавчого права, зокрема Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»; правозастосовній діяльності – для

удосконалення механізмів захисту прав та інтересів учасників виконавчого провадження, господарських товариств, забезпечення ефективного виконання державними та приватними виконавцями повноважень зокрема у сфері реалізації частки в статутному капіталі товариства; навчальному процесі – в ході викладання таких навчальних дисциплін, спеціальних курсів: «Корпоративне право», «Виконавче право», «Господарське право».

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у семи публікаціях, у тому числі трьох статтях, опублікованих у наукових періодичних фахових виданнях категорії «Б», перелік яких затверджено МОН України, чотирьох тезах доповідей на національних і міжнародних наукових та науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи проведене дослідження, слід передбачити, що воно не позбавлено окремих спірних положень, які мають дискусійний характер та потребують уточнення та додаткової аргументації автора.

1. У дослідженні аналізується співвідношення переважного права учасників товариства на придбання частки та інтересів кредитора у виконавчому провадженні. Чи не вважає автор, що реалізація переважного права може істотно ускладнювати або затягувати процедуру виконання судового рішення?

2. У дослідженні порушується питання оцінки вартості частки боржника та зазначаються проблеми, які виникають на практиці під час визначення реальної вартості частки у товаристві. У зв'язку з чим постає питання чи доцільно, на думку автора, законодавчо закріпити спеціальну методику її оцінювання у виконавчому провадженні?

Втім, висловлені зауваження та рекомендації не стосуються концептуальних положень та висновків дисертації та мають здебільшого дискусійний або ж уточнюючий характер, що в цілому не зменшує загальну позитивну оцінку від дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Лисенка Ю.О. фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Лисенка Юрія Олександровича на тему «Особливості реалізації корпоративних прав боржника в рамках виконавчого провадження» є самостійною, завершеною науковою працею.

Рецензована дисертація за змістом, обсягом, оформленням і науковою новизною відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор, Лисенко Юрій Олександрович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент,
доцент кафедри права інтелектуальної власності
та патентної юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

Лариса ГАЛУПОВА